

Num ac licitum facimus aut habemus, si quid per hec preter nostram voluntatem cuius mali acciderit, nobis imputetur. Alioquin nec ferra menta domestica & agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se vel alterum interimat. Nec arbor aut restis, ne quis se inde suspēdat. Nec fenestra facienda est, ne per hanc se quisque precipitet. Quid plura commemorem, cum ea commemoranda finire non possim? Quid enim est in usu hominum bono ac licito, unde non possit etiam perniciēs irrogari? Restat ni fallor ut dicamus aliquid de illo viatore Christiano, quem commemoramus si visum famis necessitate, si nihil vspici inuenerit nisi cibum in idolio positum ubi nullus alius est hominum, vtrum ei sati? sit fame emori quam illud in alimentum sumere. In qua quaestione, quoniam non est consequens, ut cibis ille idolothytum sit, Potuit enim vel ab eis qui ibi ab itinere diuertentes corpore refecerant, obliuione seu voluntate dimitti, vel illic ob aliam causam quamlibet poni. Breuiter respondendo, Aut certum est esse idolothytum, aut certum est non esse, aut ignoratur. Si ergo certum est esse, melius Christiana virtute respuitur, Si autem vel non esse scitur vel ignoratur, sine vilo conscientiae scrupulo in usum necessitatis assumitur.

Augustinus Martiano veteri amico gratulatur, quod catechumenus sit factus, hortans illum ut baptismum accipiat & Eucharistiam.

Epistola.

CLV.

Domino merito suscipiendo & in Christo dilectissimo ac desiderantissimo fratri Martiano, Augustinus in domino salutem.

Abripui vel potius obripui, & quodammodo furatus sum memetipsum multis occupationibus meis, ut tibi scriberem antiquissimo amico, quem tamen non habebam quamdiu in Christo non tenebam. Nosti quippe ut definierit amicitiam romanis, ut ait quidam, maximus author Tullius eloquij. Dixit enim & verissime dixit, Amicitia est rerum humanarum & diuinarum cum benevolentia & charitate consensio. Tu autem mi charissime aliquando mihi sentiebas in rebus humanis, cum eis more vulgi fui cuperem, & mihi ad ea capeffenda quoniam me poenitet fauendo velificabas, immo vero vela cupiditatum mearum cum cæteris tunc dilectoribus meis inter præcipuos aura laudis inflabas. Porro in rebus diuinis quarum mihi illo tempore nulla luxerat veritas, utique in maiore illius definitionis parte nostra amicitia claudicabat. Erat enim rerum tantummodo humanarum, non etiam diuinarum, quas uis cum benevolentia & charitate consensio. Et postea quia illa cupere destitisti, perseverante quidem benevolentia, saluum me esse cupiebas salute mortali, & ea rerum prosperitate foelicem quam mundus optare consuevit. Etiam sic itaque aliquantulum tibi erat mecum rerum humanarum beneuola & chara consensio. Nunc vero quantum de te gaudeo, quibus explicem verbis, quando eum quem quoquo modo habui diu amicum, habeo iam verum amicum. Accessit enim etiam rerum consensio diuinarum, quoniam qui mecum temporalium vitam quondam iucundissima benignitate dixisti, nunc spe vitæ æternæ mecum esse coepisti. Modo vero etiam de rebus humanis inter nos nulla dissensio est, qui eas rerum diuinarum cognitione pensamus: ne plus eis tribuamus, quam modus earum iustissimus postulat: ne eas in aliquo contemptu abiiciendo, creatori earum domino rerum celestium atque terrestrium faciamus iniuriam. Ita fit ut inter quos amicos non est rerum consensio diuinarum, nec humanarum plena esse possit ac vera. Necesse est enim ut aliter quam oportet humana æstimet, qui diuina contemnit, nec hominem recte diligere nouerit, quisquis cum non diligit qui hominem fecit. Proinde

de non dico nunc mihi plenius amicus est qui eras K ex parte, sed quantum ratio indicat, nec ex parte eras, quando nec in rebus humanis mecum amicitiam veram tenebas. Rerum quippe diuinarum ex quibus recte humana pensantur, socius mihi nondum eras, siue quando nec ipse in eis erat, siue postea quam ego eas utcumque sapere coepi, à quibus tu longe abhorrebas. Nolo autem succenseas, nec tibi videatur absurdum, quod illo tempore cum in vana huius mundi æstuarum, quantum me multum amare videreris, nondum eras amicus meus, quando nec ipse mihi amicus eram, sed potius inimicus. Diligebam quippe iniquitatem, & re vera quia diuina sententia est, qua scriptum est in sanctis libris, Qui diligit iniquitatem odit animam suam. Cum ergo dissem animam meam, verum amicum quomodo habere poteram, ea mihi optantem in quibus ipse meipsum patiebar inimicum? Cum vero benignitas & gratia saluatoris nostri illuxit mihi, non secus dum merita mea, sed secundum ipsius misericordiam, tu ab hac alienus, quomodo esse posses amicus meus, qui unde beatus esse possem penitus ignorabas, & non in hoc me amabas in quo mihi ipse iam fuerat utcumque amicus effectus? Gratias itaque deo, quod te mihi amicum facere tandem aliquando dignatur. Nunc enim nobis est rerum humanarum & diuinarum cum benevolentia & charitate consensio in Christo Iesu domino nostro verissima pax nostra. Qui duobus præceptis cuncta præconia diuina conclusit dicens, Diliges dominum deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam teipsum. In ijs duobus præceptis tota lex pendet & propheta. In illo primo rerum diuinarum, in hoc secundo rerum humanarum est cum benevolentia & charitate consensio. Hæc duo si mecum firmissime teneas, amicitia nostra vera ac sempiterna erit, & non solum nos inuicem, sed etiam ipsi domino sociabit. Quod ut fiat, exhortor grauitate & prudentiam tuam, ut iam etiam fidelium sacramenta percipias. Decet enim ætatem, & congruit quantum credo moribus tuis. Memento quid mihi dixeris præfecturo, comicum quidem de Terentio recolens verum, sed tamen aptissimum & vtilissimum, Nunc hic dies vitam aliam affert, alios mores postulat. Quod si vera crederet dixisti, sicut de te dubitare non debeo, iam profecto sic viuas ut sis dignus baptismo salutari remissionem præteritorum accipere peccatorum. Iam omnino non est cui alteri præter dominum Christum dicat genus humanum, Te duces qui manet scelerris vestigia nostri, Irrita perpetua soluent formidine terras. Quod ex Entheco, id est, ex sibyllino carmine se falsus est transtulisse Virgilius, quoniam fortassis etiam illa vates aliquid de vnicò saluatore in spiritu audierat quod necesse habuit confiteri. Hæc tibi domine merito suscipiende & in Christo dilectissime ac desiderantissime frater, siue pauca, siue forsitan multa sint utcumque occupatissimus scripsi, tua mereri scripta desidero, & te nomen dedisse inter cōpetentes vel daturum esse, iamque cognoscere. Dominus deus noster in quem credidisti, & hic & in futuro seculo te conseruet domine merito suscipiende & in Christo dilectissime ac desiderantissime frater.

Augustinus Proban salutat, & gratias agit quod de salute ipsius fuerit sollicita.

Epistola.

CLVI.

Dominæ insigni & merito illustri & præstantissimæ filiæ Probæ, Augustinus. Est quidem ita ut dicis, quod in corpore corruptibili anima constituta terrena quadam cogitatione contingitur, & tali onere quodammodo depreffa curuatur, ut in imo multa quam in summo vnum facilius concupiscat & cogitet. Nam hoc etiam sancta scriptura

Psalm. 10.

L

Terenti.

M

Virgilio.

¶ Cum eo.

¶ contingere.

Lucan.